

напълно и Нешо Бончев, който му пише на 30 май 1869 г.: „Българите щат ръка да ти целуват“. А на 6 септември, веднага след завръщането си от България, не пропуска да го насърчи отново: „Книгите ти навсякъде са приети с възторг и се четат“³. Безспорно най-надареният и подготвен на научното поприще българин открива у тях първите свои най-горещи почитатели, а у Данов и деятеля, който споделя идеите му за просперитета на възрожденското общество чрез науката, печата и книжарството. За него той е и издателят, който има опита и куража да поеме отпечатването и разпространението на първите му значими трудове.

От периода 1865-1879 г. са запазени 48 писма и бележки на Данов до Дринов, писани в Пловдив, Русе, Виена. Те третираят главно въпросите около отпечатването и продажбата на „Поглед върху произхождението на българския народ“ и „Исторически преглед на българската църква“ и писмото му до читалищните дейци в България от 1869 г. Чрез книжарницата на Данов Дринов поддържа контакти със семейството си в България, получава актуална информация и коментар за значими събития от живота на сънародниците си - църковните борби, училищното дело, четническото движение.

Интересът към личния архив на М. Дринов е значителен и постоянен, тъй като той е поддържал връзки с много от най-известните български дейци и предлага значителна по обем и достоверна по съдържание информация за по-значимите събития през епохата. Още през 1923 г. Вл. Сис публикува частта от архива, свързана с Константин Иречек⁴. През 30-те години най-голяма заслуга за изследването му има младият тогава П. Динеков⁵. В по-ново време колектив на Народната библиотека Б. Петкова, В. Тилева, З. Нонева и особено В. Паскалева и др. активно проучват и публикуват документите в една от най-богатите наши архивни сбирки⁶. Документи от архива откриваме в много тематични публикации в миналото и в по-ново време. Писмата на Данов до Дринов са публикувани само частично от П. Величков, но без елементарен коментар и с очевидни фактологически грешки⁷. Тези материали се използват в биографични книги и тематични изследвания на Хр. Г. Данов, най-вече в монографията на А. Димитров⁸. Въпреки това някои от тях остават непубликувани, а други непълноценно използвани. За съжаление отговорите на Дринов са загубени безвъзвратно при ареста на Данов през 1876 г.

Сравняването на данните от биографиите на двамата показват, че въпреки разликата във възрастта, първата трайна връзка помежду им се установява при общото им ученичество при Сава Рагулов в Панагюрище през септември-декември 1847 г.⁹ Тогава се формира един кръг на човешка и интелектуална близост, към който освен Данов и Дринов, влизат още Бончев и Рагулов. Трайността и искреността на тази връзка се потвърждава и от писмата на останалите до Дринов. Данов неведнъж се възползва от писмената си връзка с Дринов, за да му съобщи за срещите си с Рагулов и Бончев, да изпрати необходима или търсена информация по един или друг въпрос, приятелски поздравления и съвети. Той е главната посредническа фигура в неуспешите усилия на настоятелството на Пловдивската гимназия да привлече през 1869 г. двамата възпитаници на Московския университет за учители¹⁰. На 26 юни 1869 г. той пише в писмо до Дринов: „Ако бъде слязъл Нешо, поздравя го от моя страна. Дано се срещнем гдето и то с гвама Ви“. Някогашните ученици запазват уважението си към общия учител, вълнуват се с него за съдбата на българската гимназия в Болград и други народни работи¹¹.

През лятото на 1867 г. Марин Дринов се установява в Прага, а през септември предприема кратко посещение във Виена, където се среща с книжаря Данов. За срещата им подробно разказва на Нешо Бончев. Анализирайки писмото му, някои изследователи я приемат като „случайна“, към което може да има сериозни резерви. По това време Данов живее почти постоянно в австрийската столица, прокуден от Турция за